

УДК 615.1:378.016(477)

<https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206336>

**Т.Д. Рева,
І.В. Ніженковська,
Н.В. Стучинська
О.М. Чхало**

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
бул. Т. Шевченка, 13, Київ, 01601, Україна
Bogomolets National medical university
T. Shevchenko boul., 13, Kyiv, 01601, Ukraine
e-mail: revatd@ukr.net

Цитування: Медичні перспективи. 2020. Т. 25, № 2. С. 19-25

Cited: Medicni perspektivi. 2020;25(2):19-25

Ключові слова: фармацевтична освіта, магістр фармації, модель професійної фармацевтичної освіти, якість освіти

Ключевые слова: фармацевтическое образование, магистр фармации, модель профессионального фармацевтического образования, качество образования

Key words: pharmaceutical education, master of pharmacy, model of professional pharmaceutical education, quality of education

Реферат. Состояние и перспективы развития национального высшего фармацевтического образования.

Рева Т.Д., Ниженковская И.В., Стучинська Н.В., Чхало О.Н. В статье рассмотрены материалы съезда фармацевтов и международных конгрессов по фармации, а именно вопрос достижения качественного фармацевтического образования. Приведены соображения относительно процесса надлежащей подготовки специалиста фармацевтического сектора в соответствии с актуальными запросами государства и общества, предложена модель профессионального фармацевтического образования. По мнению авторов статьи, реализация качества образования в Украине требует, во-первых, профессионально образованных работников фармацевтического сектора отрасли здравоохранения; во-вторых, надлежащей академической и университетской инфраструктуры по подготовке будущих специалистов в системе высшего фармацевтического образования; в-третьих, обеспечения высокого качества высшего фармацевтического образования на основе внедрения компетентностного подхода и учета международного опыта развития фармации. Усиление значимости фармацевтической отрасли в Украине напрямую связано с качеством подготовки специалистов по фармации, непрерывным совершенствованием содержания их образования, введением новых образовательных технологий, адаптацией высшего фармацевтического образования к европейским стандартам. Важным условием, по мнению авторов, является обеспечение эффективности профессиональной подготовки будущих фармацевтов в отечественной системе высшего фармацевтического образования, что заключается в нижеследующем: во-первых, учет запросов общества к уровню предоставления услуг в сфере здравоохранения, профилактики заболеваний; во-вторых, имплементация продуктивного мирового опыта по вопросам внедрения стандартов обслуживания клиентов. Определены перспективы развития национального высшего фармацевтического образования, а именно: 1) утверждение этических основ подготовки магистров фармации в системе высшего фармацевтического образования; 2) ориентированность на европейские стандарты фармации, основой которых являются высокие стандарты обслуживания клиентов; 3) совершенствование содержания образования фармацевтов с учетом развития отечественного фармацевтического производства; 4) обеспечение развития клинического направления в системе подготовки фармацевтов общего профиля.

Abstract. The state and prospects of development of national higher pharmaceutical education. Reva T.D., Nizhenkovska I.V., Stuchynska N.V., Chkhalo O.M. The paper considers the materials of the Pharmacists Summit and International Pharmaceutical Congresses, in particular, the issue of achieving quality pharmaceutical education. It shows cause of the proper training process of pharmacy sector specialists in accordance with current state and requirements of the society and suggests a model of professional pharmaceutical education. According to the authors of the paper, the implementation of education quality in Ukraine calls for, first, professionally educated personnel in the pharmacy sector of healthcare; second, proper academic and university infrastructure for training future specialists within the system of higher pharmaceutical education; third, ensuring the high quality of higher pharmaceutical education on the basis of implementing the competence approach and taking into account international experience on pharmacy development. Increasing significance of the pharmacy branch in Ukraine is directly linked to the quality of training of pharmacy specialists, continuous improvement of the content of their education, implementation of new educational technologies, adapting higher pharmaceutical education to European standards. According to the authors, an important condition of ensuring effective professional training of future pharmacy specialists within the national system of

higher pharmaceutical education is the following: firstly, considering public demand to the level of healthcare services, disease prevention; secondly, implementing the productive global experience on introducing customer service standards. The established prospects of the development of national higher pharmaceutical education include: 1) the adoption of ethical principles of training Masters of Pharmacy within the system of higher pharmaceutical education; 2) focus on European pharmacy standards which are based on high customer service standards; 3) improvement of the content of pharmacy specialist education taking into account the development of national pharmaceutical production; 4) ensuring the development of the clinical direction within the system of general pharmacist training.

Сучасні виклики, що постають перед вищою фармацевтичною освітою (ВФО) України, актуалізують проблему дослідження стану й перспектив її розвитку з метою розроблення нової стратегії підготовки майбутніх магістрів фармації для галузі охорони здоров'я населення країни. Необхідність такої стратегії продиктована вимогами суспільства і держави до підготовки конкурентоспроможних, мобільних, компетентних фахівців із фармації.

Суттєвий внесок у розроблення різних аспектів розвитку фармацевтичної освіти здійснили І. Зупанець, З. Мнушко, В. Черних (підготовка кадрів для фармацевтичної галузі), А. Котвицька, І. Ніженковська (напрями перебудови фармацевтичної науки), І. Булах, Я. Цехмістер (системи обліку й основи економіки у фармації) та інші.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретично значущими для нашого дослідження є матеріали VIII Національного з'їзду фармацевтів України (13-16 вересня 2016 р., м. Харків, Україна) [2], 75-го Міжнародного конгресу Міжнародної Фармацевтичної Федерації (МФФ, англ. мовою: FIP – International Pharmaceutical Federation) із фармації і фармацевтичних наук (28 вересня 2015 р., Німеччина) [10], 76-го Міжнародного конгресу FIP із фармації і фармацевтичних наук (28 серпня – 1 вересня 2016 р., Аргентина) [4].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Передусім окреслимо хронологічні межі наукового пошуку – з 1991 р. і дотепер. Підґрунтя розвитку фармацевтичної галузі незалежної України було закладено ще до 1991 р., коли підготовку спеціалістів у державі здійснювали за спеціальністю «Фармація» лише на базі трьох вищих навчальних закладів: Харківського фармацевтичного інституту та фармацевтичних факультетів Запорізького і Львівського медичного інститутів. Із кінця ХХ ст. професійну підготовку фахівців фармацевтичної галузі в Україні почали здійснювати Національна фармацевтична академія України, а також фармацевтичні факультети медичних університетів та академій за спеціальностями «Фармація», «Технологія фармацевтичних препаратів», «Клінічна фармація», «Технології парфумерно-косметич-

них засобів» у багатьох містах України (Вінниця, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Львів, Одеса, Тернопіль, Чернівці, Ужгород та ін.) [7]. Дослідження стану і перспектив розвитку національної ВФО доцільно, на нашу думку, здійснювати в контексті сучасних викликів, що постають перед системою підготовки фахівців для фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України, серед яких необхідність підвищення довіри суспільства до вітчизняної фармації, що наразі переживає репутаційну кризу.

Оскільки сучасність фармації тісно переплетена з її минулим, а саме з історією людства, розвитком цивілізаційних процесів, зазначимо, що провідним чинником розвитку цієї сфери був ціннісний підхід до людини, її здоров'я. У всі історичні часи фармація мала місію милосердя і співчуття до ближнього, сприяла утвердженню гуманістичних цінностей та ідеалів у сфері охорони здоров'я людей. Те, що перші аптеки з'явилися в Європі в 1100 р. н. е. в монастирях, історично сформувало у свідомості людей ставлення до аптек як до місця, куди йдуть із надією, вірою, сподіванням отримати підтримку й допомогу.

Нині навколо аптек зосереджено соціальні, психологічні, інтелектуальні, фінансові, професійні, маркетингові, інформаційні інтереси значної кількості суспільства. Відтак, фармацевти є тією ланкою, яка має забезпечити позитивні суспільні зміни в оцінці ролі і місця фармації в системі охорони здоров'я нації, водночас не втративши свого призначення – бути носієм цінностей здоров'язбереження, людинолюбства.

Важливою віхою в утвердженні сучасного розуміння призначення ВФО було схвалення на міжнародному рівні концепції «Клятва / Обіцянка провізора», яку представив Генеральний секретар FIP Люк Безансон на 75-му Міжнародному конгресі FIP із фармації і фармацевтичних наук (28 вересня 2015 р., Німеччина) [10]. Ця клятва, на переконання учасників зібрання, має обов'язково посилити відповідальність фармацевтичних працівників і якість їх допомоги населенню. Питання досягнення якісної фармацевтичної освіти розглядалося й у порядку денному 76-го Міжнародного конгресу FIP із фармації і фармацевтичних наук (28 серпня – 1 вересня

2016 р., Аргентина) [4]. Зазначимо, що від України в цьому заході брала участь самоврядна професійна фармацевтична організація ГО «Всеукраїнська фармацевтична палата» (ВФП) – єдиний офіційний представник України у спільноті FIP.

Ураховуючи сучасні світові тенденції розвитку фармації, ВФО в Україні позиціонує себе як інституція, на яку, з одного боку, покладено завдання з підготовки висококваліфікованих кадрів для фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я країни, а з іншого – вона забезпечує розвиток їх особистості, набуття ними якостей, що сприятимуть збереженню довіри населення до провізорів як фахівців, котрі неформально й небайдуже вислухають відвідувача, нададуть цінну пораду, компетентно проконсультують із наболілих для пацієнта проблем.

Вважаємо, що сучасний фахівець із вищою фармацевтичною освітою має бути готовим проконсультувати відвідувачів, котрі мають обґрунтовану інформацію, а також тих, хто використовує змінені або неправдиві джерела й може зашкодити своєму здоров'ю самолікуванням, що й визначає важливість формування відповідальної і збалансованої державної політики розвитку фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України. Утвердження пріоритету здоров'я громадян серед загальнодержавних цінностей, що визначають державну політику України в галузі охорони здоров'я, відбувається з урахуванням таких груп чинників: правових; соціально-економічних; медичних; освітніх і виховних; культурологічних; екологічних [1]. Важливою умовою забезпечення комплексу заходів з охорони здоров'я українців є урахування їх запитів щодо рівня надання послуг у цій сфері, профілактики захворювань та підвищення ефективності системи охорони здоров'я, що слід брати до уваги при проектуванні організації фахової підготовки майбутніх магістрів фармації в системі ВФО України.

Розвиток фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я в Україні – неодмінна умова збереження здоров'я українського народу, запорука добробуту та соціального захисту населення. Понад 400 тис. фахівців працюють у сегментах вітчизняної фармацевтичної освіти, науки, оптової та роздрібною торгівлі, фармацевтичного виробництва й контролю якості лікарських засобів та у фахових фармацевтичних виданнях [5].

Аналіз інформації, представленої учасниками VIII Національного з'їзду фармацевтів України (далі – з'їзду), що відбувся 13-16 вересня 2016 р.

у Харкові (Україна), дав змогу визначити основні здобутки і проблеми фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України в порівняльному контексті із зарубіжною практикою зазначеної галузі. Серед успіхів було названо такі:

1. Україна має потужну фармацевтичну промисловість, яка відповідає стандартам належної виробничої практики: за даними дослідження ринку «PharmXplorer»/«Фармстандарт» компанії «Proxima Research», на сучасному етапі частка реалізованих упаковок ліків українського виробництва у загальному обсязі ринку в натуральному вираженні становить близько 80%, а в грошовому – близько 40%, при цьому середньозважена вартість однієї упаковки вітчизняного препарату майже в п'ять разів нижча, ніж зарубіжного.

2. В Україні 112 підприємств мають державну ліцензію на виробництво лікарських засобів (ЛЗ), натепер більше ніж 12 тис. найменувань ЛЗ випускаються в країні з урахуванням форм випуску, дозування та номера упаковки.

3. У фармацевтичному секторі України задіяно близько 400 тис. осіб; на початок 2018-2019 н. р. на факультетах фармацевтичного профілю навчається майже 32 тис. студентів, знання яких тестуються за системою ліцензійних іспитів «Крок»: студенти складають іспити в режимі тестування «ЄДКІ», «Крок-1», «Крок-2», «Крок-3», що забезпечує відповідність європейським стандартам забезпечення якості фармацевтичної освіти та об'єктивність іспиту [5].

Узагальнення матеріалів з'їзду [5] дало змогу виявити, що серед сучасних викликів, які потребують адекватної відповіді державних органів, освітніх установ, науковців, органів охорони здоров'я, підприємств фармацевтичного сектора, є об'єднання зусиль професійної громади для сприяння процесу безперервної освіти фармацевтичних працівників задля захисту законних соціальних, творчих, економічних та інших спільних інтересів, прав і свобод фахівців і споживачів фармацевтичної продукції та послуг, зокрема пацієнтів, розвитку професійного самоврядування в Україні. На з'їзді визначено стратегічні завдання, які можуть стати основою для підвищення ефективності підготовки майбутніх магістрів фармації в системі вітчизняної ВФО, а саме:

1. Створення Національної політики щодо лікарських засобів – документа, який узагальнить, сформує і конкретизує плани розвитку фармацевтичного сектора, зокрема з такими основними елементами, як доступність ліків, фінансування системи забезпечення лікарських

засобів, їх постачання, регулювання й забезпечення якості, а також просування на ринку послуг.

2. Створення Національного переліку основних лікарських засобів з урахуванням рекомендацій ВООЗ, який презентуватиме лише лікарські засоби з доведеною ефективністю й такі, що входять у протоколи лікування розвинених країн світу.

3. Запровадження реімбурсації (відшкодування державою частини вартості лікарських засобів) для лікарських засобів, що входять до Національного переліку, із використанням референтних цін.

4. Запровадження референтних цін на лікарські засоби, які буде включено в Національний перелік [9].

Важливим кроком в осмисленні актуальних проблем ВФО України стало те, що 28 вересня 2015 р. на засіданні членів ради FIP під час 75-го Всесвітнього конгресу фармації та фармацевтичних наук ГО «Всеукраїнська фармацевтична палата» (далі – ГО «ВФП») було надано статус організаційного члена. Таким чином, ГО «ВФП» отримала повноваження проводити роз'яснювальну роботу й бути голосом міжнародної фармацевтичної спільноти в Україні [3]. Визнаємо, що слабкою ланкою у забезпеченні ефективного розвитку вітчизняного фармацевтичного сектора є аптечна мережа, яка потерпає через брак досконалого нормативно-правового регулювання процедури затвердження критеріїв доцільності відкриття аптекних закладів та якісно підготовленого фахівця фармацевтичного сектора, що позначається на довірі суспільства до якості послуг аптечної мережі і її працівників. Тому підготовка фахівця фармацевтичного сектору повинна здійснюватися відповідно до сучасних міжнародних стандартів, і, якщо йдеться про заочну форму ВФО, то допускати до її отримання мають лише особи з набутою середньою фармацевтичною освітою.

Наші міркування стосовно процесу належної підготовки фармацевтичного фахівця відповідно до актуальних запитів держави і суспільства повинен передбачати зміну настанов беніфіціарів. Так, освітянина має турбувати відповідь на запитання: «Якого фахівця готує сучасна ВФО»? Для фармацевтичного працівника важливим є розуміння ступеня своєї відповідальності за надану фармацевтичну допомогу пацієнтові: коли помилка через невідповідність може спричинити фатальний кінець для пацієнта. Для роботодавця суттєвим є запитання, на яке він має знайти відповідь: «Яке завдання він перед собою ставить: мати аптеку – заклад охорони здоров'я,

чи установу, сенсом роботи якої є успішний бізнес?» [6].

Для фармації України важливо дослухатися висновків членів FIP: покращення стану глобального здоров'я неможливе без професійно освічених кадрів системи охорони здоров'я, відповідної академічної інфраструктури і високої якості та компетентності освіти. Саме тому з 2012 р. Освітня ініціатива FIP (FIP Education Initiative – FIPEd) стала глобальною платформою для обміну і навчання всіх професійних лідерів [4]. Так, аналіз цілей FIPEd дає змогу встановити, що серед них важливою є створення Моделі професійної фармацевтичної освіти (FIP-WHO-UNESCO Pharmacy Education Taskforce) [7], яку можна візуально представити у вигляді схеми (рис.).

Концепція розвитку фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 рр. [8] та висновки учасників Конгресу FIP-2016 [4] встановлюють спрямованість на вирішення актуальних проблем професійної підготовки майбутніх магістрів фармації в системі вищої фармацевтичної освіти України шляхом:

1. Продовження євроінтеграційного спрямування розвитку вищої медичної та фармацевтичної освіти.

2. Застосування досвіду реалізації Європейської кредитно-трансферної накопичувальної системи (ECTS) з метою впровадження загальноєвропейської системи гарантії якості освіти.

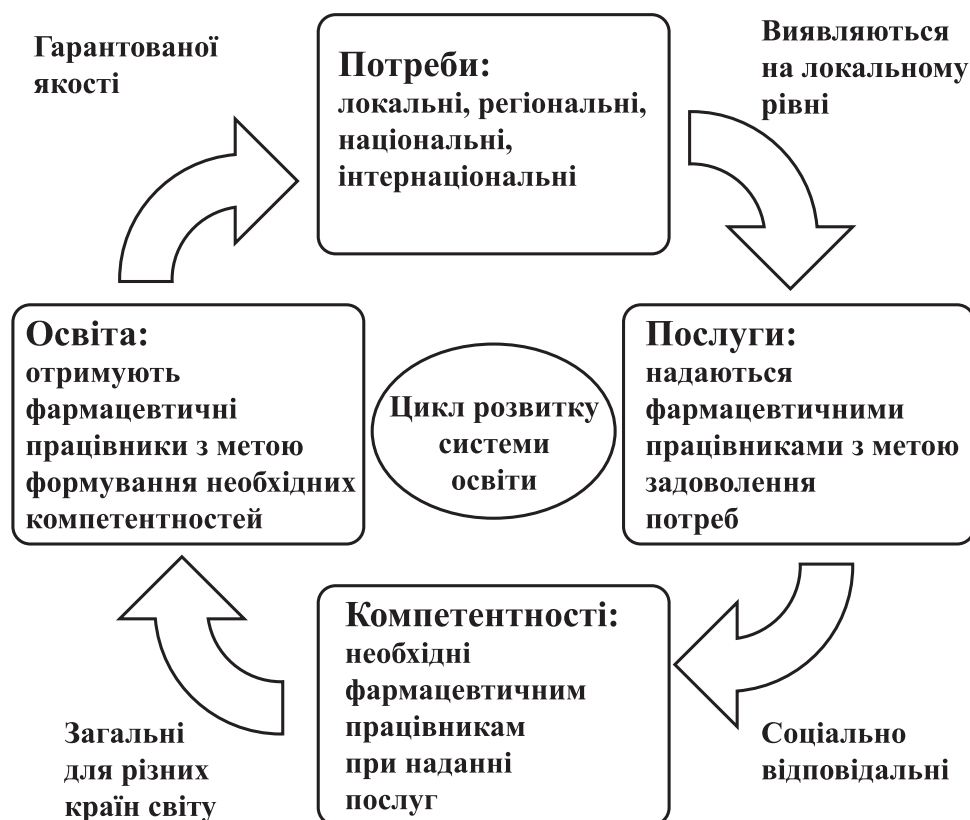
На нашу думку, реалізація цих завдань в Україні потребує, по-перше, професійно освічених працівників фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я; по-друге, належної академічної та університетської інфраструктури з підготовки майбутніх фахівців у системі ВФО; по-третє, забезпечення високої якості ВФО на основі запровадження компетентнісного підходу та врахування міжнародного досвіду розвитку фармації. Вважаємо, що ВФО в Україні згідно з міжнародними стандартами має відповідати пріоритету XXI ст.: формувати в суспільстві повагу до професії. Посилення значущості фармацевтичної галузі в Україні прямо пов'язане з якістю підготовки фахівців із фармації, безперервним удосконаленням змісту їх освіти, запровадженням нових освітніх технологій, адаптацією ВФО до європейських стандартів.

Оскільки FIPEd має за мету вдосконалення освітньої політики й стимулювання інновацій, що просуватимуть фармацію і фармацевтичну освіту на міжнародному й національному рівнях, то ключовими векторами FIPEd визначено розвиток науки та практики, покращення

фармацевтичної допомоги населенню, стимулювання освіти в цій галузі. Значимо, що на 76-му Конгресі FIP (28 серпня 2016 р.) схвалено ініціативу FIPeD щодо проведення в листопаді 2016 р. у Нанкіні (Китай) Першої Всесвітньої конференції з фармації і фармацевтичної освіти,

на якій практики, науковці, освітяни, представники регуляторних органів, професійного самоврядування виокремлювали спільне бачення, концепцію розвитку та положення щодо фармацевтичної освіти та фармацевтичних кадрових ресурсів [4].

Модель професійної фармацевтичної освіти (FIP-WHO-UNESCO Pharmacy Education Taskforce)

Аналіз фармацевтичної практики, матеріалів і досвіду викладання на фармацевтичному факультеті Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (м. Київ) свідчить, що серед актуальних проблем підготовки майбутніх магістрів фармації в Україні є налагодження партнерства між складовими фармацевтичної галузі – освітою, наукою, промисловістю, аптечною мережею, закладами з контролю якості фармацевтичного забезпечення населення. Переконані, що таке партнерство стане важливим кроком на шляху розроблення стратегії й тактики досягнення якості підготовки магістрів фармації в системі ВФО України з урахуванням сучасних викликів, які постають перед фармацевтичним сектором галузі охорони здоров'я нашої держави.

На нашу думку, важливою умовою забезпечення ефективності професійної підготовки

майбутніх фармацевтів у вітчизняній системі ВФО є, по-перше, урахування запитів суспільства до рівня надання послуг у сфері охорони здоров'я, профілактики захворювань, а, по-друге, імплементація продуктивного світового досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, із питань упровадження стандартів обслуговування клієнтів, підвищення соціальної відповідальності перед суспільством за якість надання послуг з охорони здоров'я, дотримання етики фармацевта в маркетинговій діяльності й комунікативній взаємодії з людьми, котрі потребують консультативної допомоги фахівців аптечної мережі.

Розвиток національної ВФО супроводжується актуальними вимогами громадян, суспільства й держави до підготовки конкурентоспроможних на ринку праці спеціалістів із фармації,

забезпеченні доступної та ефективної фармако- терапії і профілактики захворювань населення.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що перспективи розвитку національної ВФО полягають у розв'язанні актуальних завдань підготовки майбутнього фахівця фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України, серед яких важливими є:

1. Утвердження етичних засад підготовки магістрів фармації в системі ВФО, основою яких є дотримання етики фармацевта в професійній діяльності, комунікативній взаємодії з людьми, котрі потребують консультативної допомоги щодо застосування лікарських засобів.

2. Зорієнтованість на європейські стандарти фармації, основою яких є високі стандарти обслуговування клієнтів, підвищення соціальної відповідальності перед суспільством за якість надання послуг з охорони здоров'я населення.

3. Удосконалення змісту освіти фармацевтів з урахуванням розбудови вітчизняного фармацевтичного виробництва лікарських засобів і медичного обладнання задля подолання імпортозалежності вітчизняного ринку лікарських засобів.

4. Забезпечення розвитку клінічного напрямку в системі підготовки фармацевтів загального профілю для підвищення якості медикаментозної терапії та проведення фармацевтичної опіки GPP, що є особливо затребуваним при запровадженні страхової медицини.

Дослідженню сучасних тенденцій розвитку національної фармацевтичної галузі, пов'язаних із забезпеченням якості підготовки висококваліфікованих кадрів у зазначеній сфері, безперервним удосконаленням змісту ВФО, запровадженням її нових технологій і форм, адаптацією ВФО до європейських стандартів буде присвячено наступні дослідження.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобрицька В. І. Формування здоров'я молоді: актуалізація світового ретродосвіду в умовах сучасної університетської освіти: монографія. Полтава: ФОП Рибалка Д. Л., 2010. с. 23.

2. VIII Національний з'їзд фармацевтів України (Харків, 13-16 вер. 2016 р.): електрон. ресурс. URL: <http://www.isc.kharkov.com/uk/activity/news/2016-09-15-14-42-17> (дата звернення: 16.10.2016). DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.009>

3. Клімов О. Необхідно визначити роль фармацевтичного спеціаліста в суспільстві та системі охорони здоров'я: електрон. ресурс. URL: <http://www.apteka.ua/article/361967> (дата звернення 12.04.2016).

4. Конгрес FIP-2016. Всесвітній день фармацевта у міжнародній фармацевтичній сім'ї: електрон. ресурс. URL: <http://www.apteka.ua/article/384828> (дата звернення 12.04.2016).

5. Минуле, сучасність, перспективи: матеріал VIII Національного з'їзду фармацевтів України. URL: <http://www.apteka.ua/article/385701>

6. Назустріч VIII Національному з'їзду фармацевтів України. Всеукраїнська фармацевтична палата: належна аптечна практика – запорука і золотий стандарт ефективної фармацевтичної допомоги

пацієнтові: електрон. ресурс. *Аптека*. 22 серп. 2016. (№ 32). с. 1053.

URL: <http://www.apteka.ua/article/381791> (дата звернення 15.05.2017).

7. Ніженковська І. В., Рева Т. Д., Буткевич Т. А. Тренди, проблеми фармацевтичної освіти та їх вирішення: програма VIII Нац. з'їзду фармацевтів України (м. Харків 13-26 вер.). С. 34.

8. Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр.: (у ред. наказу МОЗ України від 27.03.2013 р. № 242): затв. наказом МОЗ № 769 від 13.09.2010 р.: електрон. ресурс. URL: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20100913_769.html (дата звернення: 12.04.2016).

9. Рева Т.Д. Актуальні проблеми підготовки фахівців фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»*. Додаток 1. Вип. 37. 2016. Т. 69. № 1. С. 262, 358-366.

10. 75-й Міжнародний конгрес Міжнародної Фармацевтичної Федерації (FIP) з фармації і фармацевтичних наук, 2015 р.: електрон. ресурс. URL: <http://www.mospharma.org/ru/novosti-fip/75-mezhdunarodnyu-kongress> (дата звернення 11.09.2016).

REFERENCES

1. Bobryts'ka VI. [Youth health formation: actualization of the world retrospective in the context of

modern university education: monograph]. Poltava: FOP Rybalka DL. 2010:23. Ukrainian.

2. [VIII National Congress of Pharmacists of Ukraine. 2016.09.13–16. Kharkiv. Ukrainian]. Available from: <http://www.isc.kharkov.com/uk/activity/news/2016-09-15-14-42-17>. doi: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.01.009>
3. Klimov O. [The role of the pharmaceutical specialist in society and in the health care system must be identified]. Available from: <http://www.apteka.ua/article/361967>
4. [Congress FIP-2016. World Pharmacist's Day in the International Pharmaceutical Family]. Available from: <http://www.apteka.ua/article/384828>
5. [The Past, Present, Prospects. According to the materials of the VIII National Congress of Pharmacists of Ukraine]. Available from: <http://www.apteka.ua/article/385701>
6. [Towards the VIII National Congress of Pharmacists of Ukraine. All-Ukrainian Pharmacy Chamber: Good Pharmacy Practice - The Guarantee and Gold Standard of Effective Pharmaceutical Assistance to the Patient]. Apteka. 2016;32. Available from: <http://www.apteka.ua/article/381791>
7. Nizhenkovs'ka IV, Reva TD, Butkevich TA. [Trends, problems of pharmaceutical education and their solution]. Program of the VIII National Pharmacists Congress of Ukraine, 2016 Septem. 13-16; Kharkiv; 2016. p. 34. Ukrainian.
8. [Order of the Ministry of Health of Ukraine. The concept of development of the pharmaceutical sector of the healthcare sector of Ukraine for 2011-2020]. 2013 March 27. No. 242. Available from: www.apteka.ua/article/225241
9. Reva TD. [Actual problems of training specialists in the pharmaceutical sector of health care in Ukraine]. Humanitarny Visnyk Pereyaslav-Hmelnytskogo Derzhavnogo Pedagogichnogo Universytetu imeni Hryhoriya Skovorody. Gnozis. Kyiv. 2016;37:358-66. Ukrainian.
10. [75th International Congress of the International Pharmaceutical Federation (IPF) in Pharmacy and Pharmaceutical Sciences. 2015]. Russian. Available from: <http://www.mospharma.org/ru/novosti-fip/75-mezhdunarodnyy-kongress/>

Стаття надійшла до редакції
01.10.2019

